

ZÁVĚR

Právo na obhajobu je jedním z nejvýznamnějších základních práv osoby, proti níž je vedeno trestní řízení. Zahrmuje nejen právo obviněného hájit se sám (obhajoba materiální), ale i právo mít obhájce a radit se s ním o způsobu obhajoby (obhajoba formální), jakož i právo být poučen o svých právech orgány činnými v trestním řízení, které mají povinnost práva obviněného garantovat a v trestním řízení postupovat tak, aby byl zjištěn skutkový stav, o němž nejsou důvodné pochybnosti. Orgány činné v trestním řízení jsou přitom povinny se stejnou pečlivostí objasňovat skutečnosti svědčící nejen v neprospěch, ale i ve prospěch obviněného, a to i bez návrhu.

Právo mít obhájce a radit se s ním vyrovnává faktickou nerovnost v postavení obviněného v rámci trestního řízení, ve kterém obviněný zpravidla vystupuje jako právní laik. Naproti tomu orgány činné v trestním řízení jsou práva znalé, nadto při výkonu své moci disponují určitými donucovacími prostředky, což v důsledku vede k nerovnému postavení obviněného v trestním řízení. Právě onu nerovnost pomáhá alespoň částečně vyrovnávat obhájce, který je osobou práva znalou.

Předmětem této práce je postavení obhájce v trestním řízení. Jednotlivé instituty související s postavením obhájce v trestním řízení, jeho právy a povinnostmi, jsou podrobovány důkladnému právnímu rozboru, je poukazováno na protichůdná stanoviska k některým institutům a je poukazováno na některé nedostatky zkoumané úpravy, a to i s ohledem na rozhodovací činnost Ústavního soudu České republiky a Evropského soudu pro lidská práva. Konkrétní instituty týkající se postavení obhájce v českém trestním řízení jsou rovněž srovnávány s obdobnými instituty zahraničních právních úprav (konkrétně úpravou slovenskou, rakouskou a německou). Právě ze srovnání se zahraničními úpravami vychází řada námětů *de lege ferenda*, které níže uvádím. Nutno podotknout, že práva, jež dává obhájci český trestní řád, jsou vesměs širší, než práva, jež má obhájce dle citovaných úprav zahraničních (zejména rakouské a

německé). Obhájce v trestním řízení českém má podstatně větší práva, pokud jde např. o jeho účast při úkonech v přípravném řízení, která je jak v rakouském, tak v německém trestním procesu zásadním způsobem omezena. Rovněž právo obhájce hovořit s obviněným, který je ve vazbě (rovněž tak se zadrženým), není v českém trestním řízení žádným způsobem omezeno. Naproti tomu určitá omezení najdeme v rakouském trestním řádu.

Právní úpravu postavení obhájce v českém trestním řízení lze považovat za komplexní a lze ji nepochybně hodnotit kladně. Přesto by však bylo vhodné některé instituty týkající se postavení obhájce v trestním řízení doplnit či upravit. Z toho důvodu uvádím následující náměty *de lege ferenda*, které by bylo vhodné zakotvit do trestního řádu z důvodu zlepšení postavení obhájce v trestním řízení:

- *De lege ferenda* by bylo vhodné zakotvit, aby obhájcem v trestním řízení byl nejen advokát, ale rovněž (obdobně jako v rakouské a německé úpravě) vysokoškolský pedagog s určitým stupněm odbornosti (např. s akademickým titulem profesor či docent), který je oprávněn vyučovat trestní právo.
- V zákoně by mělo být explicitně zakotveno, že právo hovořit s obhájcem bez přítomnosti třetí osoby má nejen obviněný, který je ve vazbě nebo ve výkonu trestu odnětí svobody, ale rovněž i obviněný, jehož osobní svoboda je jiným způsobem omezena (tj. zejména pokud je ve výkonu ústavního ochranného léčení, v zabezpečovací detenci či pokud je ve smyslu ust. § 116 odst. 2 tr. řádu umístěn na pozorování ve zdravotnickém ústavu, nebo je-li ve vazbě, ve zvláštním oddělení nápravného zařízení, za účelem vyšetření duševního stavu), jakož i v případě, kdy je obviněný stíhán na svobodě.
- V ust. § 33 odst. 1 tr. řádu by bylo vhodné doplnit větu, že obviněný se může radit se svým obhájcem, zda odpovědět na již položenou otázku.
- V souvislosti s právem obhájce nahlížet do spisů by bylo vhodné zakotvit právo obhájce žádat, aby mu spisový materiál byl zapůjčen

do sídla jeho advokátní kanceláře (obdobná úprava je i v německém trestním řádu)

- V souvislosti s nahlížením do spisů lze rovněž zvážit vedení spisu (resp. těch částí spisu, u nichž je to možné) v elektronické podobě s tím, že by obhájce měl do elektronického spisu přístup. Tím by však nebylo dotčeno právo obhájce nahlédnout do spisu vedeného v listinné podobě.
- V návaznosti na právo obhájce vyžádat si kopii nebo průpis protokolu o každém úkonu trestního řízení by bylo vhodné zakotvit, aby měl obhájce právo rovněž na poskytnutí zvukového záznamu z tohoto úkonu na nosiči informací.
- Rovněž v souvislosti s právem obhájce vyžádat si kopii nebo průpis protokolu o každém úkonu trestního řízení, když v současné podobě tr. řádu musí obhájce o tuto kopii či průpis protokolu požádat předem, by bylo vhodné vypustit slovo „předem“. Tato úprava byla pochopitelná v době, kdy trestní řád vznikal, kdy bylo nutné provádět průpisy přímo na psacím stroji. Jelikož dnes existuje prakticky neomezená možnost kopírovat listiny, jež jsou navíc zpravidla uloženy v počítačích, není důvod, proč by měl obhájce kopii či průpis protokolu požadovat předem. Jedná se o zbytečný formalismus.
- V německém trestním řádu je zakotven zákaz, aby obhájce obhajoval více obviněných z téhož trestného činu. Obhájci je dále zakázáno, aby obhajoval v jednom řízení současně více obviněných, proti kterým je vedeno trestní řízení pro různé trestné činy. Důvodem uvedeného zákazu je předejití případným možným kolizím zájmů mezi více spoluobviněnými, které mnohdy nemůže odhalit nejen obviněný a jeho obhájce, ale pochopitelně ani soud. Na místě je proto uvažovat o tom, zda by nebylo vhodné zakotvit obdobnou úpravu i v českém trestním řádu.
- V případě, kdy bude více obviněným ustanoven tentýž obhájce (pokud by nepřicházel v úvahu námět de lege ferenda uvedený výše), měl by obviněný právo požadovat, aby mu byl ustanoven obhájce samostatný.

Obdobně by mohl obhájce žádat, aby byl ustanoven pouze jednomu obviněnému (obdobná je úprava v rakouském trestním řádu).

- Za účelem vytvoření vztahu důvěry mezi obviněným a obhájcem by bylo vhodné zakotvit pro případ, kdy je obhájce obviněnému ustanovován, právo obviněného vyjádřit se k tomu, koho by jako ustanoveného obhájce požadoval (obdobná úprava existuje jak v rakouském, tak v německém trestním řádu).
- K posílení práva na obhajobu a úplnějšímu uplatnění principu kontradiktornosti řízení by bylo vhodné zakotvit právo (nikoli povinnost) obhajoby vyjádřit se písemně k podané obžalobě tak, aby se soud s tímto vyjádřením mohl seznámit ještě před zahájením hlavního líčení, jakož i právo obhájce přednést uvedené vyjádření po přednesení obžaloby státním zástupcem (obdobná úprava existuje jak v rakouském, tak i v německém trestním řízení).
- Pokud jde o odposlech a záznam telekomunikačního provozu, do trestního řádu by mělo být doplněno ustanovení, dle něž by bylo rovněž nepřipustné provádění odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu mezi podezřelým a obhájcem (in eventum obecně mezi advokátem a jeho klientem).
- V návaznosti na úpravu skončení vyšetřování zakotvenou v ust. § 166 tr. řádu by mělo být zakotveno, že policejní orgán je povinen rozhodnout o odmítnutí návrhu obviněného nebo obhájce na doplnění dokazování po skončení vyšetřování formou usnesení, proti kterému je přípustná stížnost. V souvislosti s úpravou skončení vyšetřování by bylo dále vhodné změnit poslední větu ust. § 166 odst. 1 tr. řádu, a to tak, že o odmítnutí návrhů na doplnění vyšetřování vyrozumí policejní orgán obviněného „a“ jeho obhájce, pokud jej obviněný má.
- Pokud jde o důvody nutné obhajoby, bylo by vhodné je rozšířit v tom smyslu, že podezřelý, proti němuž je vedeno zkrácené přípravné řízení, musí mít obhájce v případech, ve kterých jej musí mít obviněný dle ust. § 36 odst. 1 a 2 tr. řádu.
- V řízení dle ZSM by do výčtu osob, které jsou oprávněny zvolit mladistvému obviněnému obhájce, měl být doplněn „partner“.

- V ZSM by dále bylo vhodné upravit pořadí závěrečných řečí po skončení dokazování v hlavním líčení, kdy poslední by přednášel tuto řeč obviněný, resp. jeho obhájce. Bezprostředně před nimi by ji pak vedl orgán sociálně-právní ochrany dětí.

Jak je výše uvedeno, je postavení obhájce v českém trestním řízení, zejména pokud jde o jeho práva, podstatně širší než je tomu ve srovnávaných právních úpravách. Přesto lze z uvedených úprav vyjít a čerpat z nich případné náměty de lege ferenda.